This document is an historical remnant. It belongs to the collection Skeptron Web Archive (included in Donald Broady's archive) that mirrors parts of the public Skeptron web site as it appeared on 31 December 2019, containing material from the research group Sociology of Education and Culture (SEC) and the research programme Digital Literature (DL). The contents and file names are unchanged while character and layout encoding of older pages has been updated for technical reasons. Most links are dead. A number of documents of negligible historical interest as well as the collaborators' personal pages are omitted.

The site's internet address was since Summer 1993 www.nada.kth.se/~broady/
and since 2006 www.skeptron.uu.se/broady/sec/.

Donald Broady
PM 2006-03-04

Planering inför tillkomsten av Institutionen för utbildning, kultur och medier: kunskapsfält, förhållande till andra institutioner, forskarutbildningsämne

En ny institution för utbildning, kultur och medier skall enligt konsistoriets beslut börja sin verksamhet 1 januari 2007. Denna pm är ett bidrag till planeringen.

Den inledande texten om kunskapsfält vid institutionen har tillkommit på uppdrag av organisationskommittén för Pedagogikum, som fick sig tillsänd en tidigare version 16 febr 2006. I inventeringen och skrivandet har jag haft bistånd av Ann-Carita Evaldsson, Carina Fast och Finn Calander. Därnäst följer noteringar om institutionens egenart i förhållande till övriga institutioner som skall samsas inom Pedagogikumorganisationen. Till sist diskuteras institutionens forskarutbildningsämne.

1. Kunskapsfält

Ordet kunskapsfält har dekanen Caroline Liberg tagit med sig från sin tidigare tillvaro vid Malmö högskola. Det hänvisar till många slags kunskap, alltifrån forskarkompetens till förtrogenhet med utbildningssektorn och mer praktiskt kunnande. Att identifiera kunskapsfält är viktigt både i planeringen av den nya institutionen och för att klargöra skillnaderna gentemot andra institutioner. Det är helt enkelt ett sätt att för sig själv och andra tala om vad man är bra på, vad som kan ligga till grund för undervisning, forskning, utvärdering, uppdrag och annan verksamhet vid institutionen. Kunskapsfält kan också kallas kompetensprofiler eller kompetensområden, men då skall man hålla i minnet att all kompetens inte behöver finnas så att säga i huset. För att odla ett kunskapsfält behövs kontakter och samverkan med andra specialister på området, inom och utanför det egna universitetet, i Sverige och i andra länder.

I den följande texten nämns enbart sådant som mest naturligt hör hemma vid institutionen för utbildning, kultur och medier. Ytterligare områden kan tillkomma medan andra hellre bör förläggas till den kommande Institutionen för didaktik eller till Pedagogiska institutionen. Man kan också tänka sig dubbelanslutning, det vill säga att vissa områden tillhör två institutioner.

I. BARNS OCH UNGAS FÖRUTSÄTTNINGAR OCH VILLKOR (planeringsansvarig Ann-Carita Evaldsson)

Verksamheten bygger vidare på tidigare arbete med barn- och ungdomsfrågor i anslutning till lärarutbildningarna samt på samverkan med den forskningsgrupp SIV (Studier i vardagsliv: interaktion och erfarenheter i pedagogiska sammanhang) som fr.o.m. januari 2006 avlöste det tidigare forskningsprogrammet UTKIK (Utbildning: Kultur - Interaktion - Karriär), se www.ped.uu.se/research/projekt.aspx?action=visa&id=126.

Tonvikten läggs vid barns och ungas sociala och kulturella villkor. Av särskilt intresse är att lyfta fram barns och ungas egna aktiviteter och kulturproduktion i olika sammanhang, liksom de institutionella strukturer som utgör yttre betingelser för deras liv och lärande. Relationen inte bara till förskola och skola utan även till andra sammanhang som familj, fritid, populärkultur, medier och

idrott beaktas. Särskild uppmärksamhet ägnas åt hur barndom utformas på olika sätt beroende av samtida och historiska villkor och beroende på skillnader med hänsyn till klass, genus, etnicitet, ålder, funktionshinder, etc. Intresse ägnas även åt studier av institutioner som förskola/fritidshem/skola som normeringspraktiker i omvandling, flerspråkighet visavi enspråkighet, specialpedagogiska aspekter, relationen föräldrar-skola, populärkulturella strömningar, etc. Några exempel på studier är ”Mobbning som socialt samspel. En interaktionsstudie av kamratgruppsaktiviteter i en mångkulturell skola”, ”Mångkulturalitet och jämställdhet i vardagen. En interaktionsstudie av multikulturella barngrupper i övergången förskola-skola”, ”Interkulturell vänskap och kommunikation hos mellanstadiebarn”, ”Mångkontextuell barndom. Skola, fritid, familj i förändring och gränsöverskridande”.

II. INTERNATIONALISERINGSFRÅGOR (planeringsansvarig vakant)
Här förekommer studier av kulturmöten och kulturkonflikter, migration, etniska minoriteter, globalisering och hållbar utveckling. Forskning om utbildningens internationalisering utvecklas i samverkan med forskningsgrupperna SEC och STEP. Här finns vidare kompetens i fråga om lärar-, forskar- och studentutbyten samt samverkan med olika länder inom undervisning och forskning, bl.a. inom ramen för NORDPLUS och SOCRATES/Erasmus, men även bilaterala avtal och annat internationellt samarbete. Lärarstudenters utlandsstudier är ett eftersatt område som behöver utvecklas i Uppsala liksom vid andra svenska lärosäten.

III. KOMMUNIKATION, ESTETIK OCH MEDIER (planeringsansvarig vakant)

Kunskapsfältet Kommunikation, estetik och medier bygger vidare på arbete i anslutning till lärarutbildningarna inom dels konstnärliga områden som musik, bild, litteratur, teater, film och drama, dels informationsteknik. Det förenande är intresset för kommunikation, för olika slags estetiska uttrycksformer samt för relationen mellan medier och utbildning. Samarbete sker med konstnärliga fält och mediafält liksom med olika enheter som arbetar med IKT, såsom Uppsala Learning Lab. Verksamhetsutveckling sker inom området ”IT och utbildningsstrategiska frågor”. Verksamhet planeras inom området Undervisningskonst. Kurser ges om estetiska praktiker och lärprocesser, medier, samt IKT och lärande.

IV. UTBILDNINGS- OCH KULTURSOCIOLOGI (planeringsansvarig Donald Broady)

Verksamheten är uppbyggd kring forskningsgruppen SEC (Utbildnings- och kultursociologi), se www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/.

Många av medarbetarna är intresserade av frågan om förhållandet mellan å ena sidan vad elever, studenter och lärare har i bagaget (kulturellt kapital och andra tillgångar), å andra sidan den ordning som råder inom utbildningsväsendet och i den sociala världen. Många studier gäller gymnasier, högskolor och universitet. Bland pågående utbildningssociologiska studier kan nämnas ”Skolans kungsväg. Det naturvetenskapliga programmets plats i utbildningssystemet”, ”Gymnasieskolan som konkurrensfält” och ”Kampen om studenterna. Det svenska högskolefältet och lärosätenas rekryteringsstrategier 1993-2003”. Pågående kultursociologiska forskningsprojekt är bl.a. ”Konsten att lyckas som konstnär. Socialt ursprung, kön, utbildning och karriär 1945-2007” och ”Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över Stockholmskvinnor 1880-1920”. Det sistnämnda projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond, övriga av Vetenskapsrådet. Utredningsarbete genomförs, för närvarande bl.a. ett regeringsuppdrag att utvärdera Rekryteringsdelegationen. Kurser ges om samhällsvetenskapens klassiker, utbildningshistoria, utbildningssociologi, kultursociologi, elementär statistisk, geometrisk dataanalys, och digital litteratur. SEC är värd för Nationella forskarskolan i utbildningshistoria.

Utöver de fyra nämnda kunskapsfälten förläggs ytterligare verksamheter till institutionen:

- Forskningsprogrammet Digital litteratur, se www.skeptron.ilu.uu.se/broady/dl/.

- Kansliet för Kollegiet för utbildningsvetenskap vid Uppsala universitet, se www.skeptron.ilu.uu.se/uvuu/

Fler verksamheter kan tillkomma

2. Institutionens egenart i förhållande till Pedagogikums övriga institutioner

Nedan kommer jag att ta utgångspunkt i forskningsområden, beroende på att jag själv är mest bekant med dem. Jag räknar med att kolleger med bättre överblick över grundutbildningen kan komplettera.

Mest akut är komma fram till en fruktbärande arbetsfördelning mellan den kommande Institution för utbildning, kultur och medier, den kommande Institutionen för didaktik, samt Pedagogiska institutionen. (Jag utelämnar tills vidare Institutionen för psykologi som eventuellt åtminstone lokalmässigt kommer att inrymmas i Pedagogikum, vilket skulle ge kortare avstånd till en fjärde institution som kan ingå i samarbetet.)

Att institutionerna mejslar ut sin egenart utgör inget hinder för samverkan, tvärtom. Tydligt definierade specialområden gör det lättare att hitta kompletteringsmöjligheter och att undvika dum konkurrens. Det handlar inte om att upprätta monopol utan om att identifiera varje institutions tyngdpunkter. Ett område med tyngdpunkt vid en institution kan mycket väl engagera medarbetare som är anställda vid andra institutioner. Och alla tre institutionerna bör kunna anställa doktorander som är antagna till forskarutbildningen vid en annan institution. Annars blir organisationen alltför stel. Dessutom kan det vara ändamålsenligt att somliga områden delas mellan flera institutioner.

FÖRHÅLLANDET TILL DIDAKTIKEN

Traditionellt är didaktik detsamma som undervisningslära. Den enklaste principen för arbetsfördelningen mellan Institutionen för didaktik och Institution för utbildning, kultur och medier är att undervisningsfrågor är den förstnämnda institutionens domän. Tag specialpedagogik som exempel. Om intresset riktas mot specialpedagogisk undervisning blir det en sak för Institutionen för didaktik, medan ADHD-diagnoser av barn snarare uppmärksammas vid Institution för utbildning, kultur och medier. På liknande sätt blir musik och musicerande i skolans undervisning är en angelägenhet för Institutionen för didaktik, medan det vid Institution för utbildning, kultur och medier kan ligga närmare till hands att intressera sig för ungdomskulturer såväl i som utanför skolan.

Ett annat kännemärke för didaktiken är att den sysslar med undervisning som intentionell och målinriktad verksamhet. Vid Institutionen för didaktik relaterar man det som händer i skolan till lärares syften, eller till de mål som sätts upp av politiker och skolmyndigheter och formuleras i läroplaner och andra styrdokument. En didaktisk fråga blir då hur skolundervisningen förhåller sig till sådant som skolans värdegrund och demokratiuppdrag. Vid Institution för utbildning, kultur och medier är man mer inriktad på att förstå vad som faktisk händer oavsett vad staten eller lärarna vill.

FÖRHÅLLANDET TILL PEDAGOGIKEN

Pedagogiken, och innan dess filosofin, är moderämnen till många verksamheter vid Pedagogikum. För fyra år sedan var didaktiken i Uppsala organisatoriskt sett en del av pedagogikämnet. För sextio år sedan ingick även psykologin i universitetsämnet pedagogik. För hundra år sedan ingick pedagogiken i filosofiämnet. Denna uppsplittring, som ägt rum i hela Sverige och som under de senaste decennierna ackompanjerats av en stark expansion av pedagogik och besläktade ämnen i takt med att lärarseminarierna efter hand inlemmats i högskoleorganisationen, tvingar fram en specialisering. För ögonblicket är det oklart vilka specialiteter som kommer att odlas vid Pedagogiska institutionen, men med tanke på vilka forskningsledare som förmodligen kommer att finnas där från och med januari 2007 förefaller några områden sannolika, bland andra utbildningspolitik, styrning och ledning, skolreformer, personalfrågor, vuxenutbildning, vårdpedagogik och utvärdering. I så fall

kan man skönja en möjlig arbetsfördelning såtillvida att Pedagogiska institutionen, och i än högre grad Institutionen för didaktik, företrädesvis anlägger perspektiv så att säga inifrån utbildningsväsendet, medan man vid Institution för utbildning, kultur och medier oftare närmar sig utbildningssystemet utifrån. Tag som exempel undersökningar av en utbildningsreform och dess effekter. Studier av reformens tillkomst och implementering skulle kunna förläggas till Pedagogiska institutionen, av dess betydelse för lärarnas undervisning till Institutionen för didaktik och av vad elevernas bakgrund betyder till Institution för utbildning, kultur och medier.

Den organisatoriska uppsplittringen har sina nackdelar. Det kan hända att den är temporär. Sannolikt kommer bl.a. Bolognaprocessen att leda till bredare ämnesområden. Det är också fullt möjligt att de tre institutionerna i en framtid kommer att slås ihop till en, ungefär som när ett antal institutioner, avdelningar och ämnen 1999 sammanfördes till Institutionen för informationsvetenskap under den Samhällsvetenskapliga fakulteten och andra till Institutionen för informationsteknologi under den Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten. Tanken är för övrigt att Pedagogikum redan från början i vissa avseenden skall fungera som en stor institution med ett väl utbyggt internt samarbete och en hel del gemensamma funktioner. Men hur som helst kommer vi inte från att identifiera specialiteter.

SÄRSKILT ANSVAR FÖR ATT FRÄMJA UTBILDNINGSVETENSKAP I BRED MENING

En ambition som väglett Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden liksom dess föregångare Lärarutbildningsområdets utbildnings- och forskningsnämnd, är att utbildningsvetenskap i Uppsala inte skall vara en avskild disciplin utan ”en bred samlingsbenämning för den forskning inom en rad olika ämnen i högskolan som ägnas – eller skulle kunna ägnas – åt bildning, utbildning, undervisning, fostran och lärande” (Program för forskning och forskarutbildning vid Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden 2002-2004, Forskningsprogram 2002-03-26, reviderat 2002-04-25, s. 6). Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden har med andra ord i uppgift att främja forskning av utbildningsvetenskaplig relevans inom många ämnen vid universitetet, vid en lång rad institutioner och flera fakulteter. Att den inte är en fakultetsnämnd som alla andra framgår också av att den 2003 organisatorisk blev direkt underställd rektor, dvs. placerad i jämnhöjd med områdesnämnderna. Samtidigt har Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden ett särskilt uppdrag när det gäller att få fram professionsanknuten forskning och forskarutbildning. Därför tillsatte den 2002 en arbetsgrupp med uppdrag att utarbeta förslag till allmän studieplan för en professionsanknuten forskarutbildning i nära anslutning till lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Det forskarutbildningsämne som blev följden inrättades i oktober 2002 med benämningen Pedagogik med inriktning mot undervisningsyrken och bytte 2004 namn till Didaktik.

När det gäller forskning och forskarutbildning gör Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden således insatser på två fronter. Å ena sidan finns ett särskilt yrkesanknutet ämne, didaktik. Å andra sidan har nämnden tagit ställning för att utbildningsvetenskapen i Uppsala skall vara förankrad i ett brett spektrum av ämnen vid ett stort antal institutioner. Denna dubbla ambition har manifesterats på många sätt, exempelvis i det att Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden genom åren finansierat doktorandanställningar både i didaktik och inom en rad andra ämnen.

Denna dubbla ambition kan också fungera som en riktlinje när det gäller arbetsfördelningen mellan Institutionen för didaktik å ena sidan och Institution för utbildning, kultur och medier å den andra. Den förstnämnda institutionen får ansvar för didaktikämnet och huvudansvar för samverkan med andra institutioner i didaktiska frågor. Den senare får ansvar för att samordna och främja andra slag av utbildningsvetenskap vid universitetet, vilket bland annat sker genom att kansliet för Kollegiet för utbildningsvetenskap förläggs till denna institution, liksom samordningen av Nationella forskarskolan i utbildningshistoria. I den ansökan om Linnéstöd till området ”Modern utbildningshistoria” som från rektor lämnades in till Vetenskapsrådet i januari 2006 (beslutet väntas i juni 2006) anges att samordningen skall förläggas till den kommande Institutionen för utbildning, kultur och medier.

3. Ett nytt forskarutbildningsämne

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden planerar att inrätta ett nytt forskarutbildningsämne. Ansvaret för utbildningen i detta ämne skall anförtros åt Institutionen för utbildning, kultur och medier, vars verksamhet enligt Konsistoriets beslut skall starta 1 jan 2007.

Vad detta ämne skall vara och vad det skall heta har diskuterats länge. Bland de många förslag som cirkulerat har inget tillfredsställt alla behov och intressen. Efter diskussioner med kolleger och efter att ha försökt väga samman olika behov, har jag kommit till slutsatsen att ett forskarutbildningsämne Utbildningssociologi torde vara tillräckligt acceptabelt för tillräckligt många av de mest berörda.

BEHOVEN

Ett forskarutbildningsämne vid Institutionen för utbildning, kultur och medier bör

- ha förutsättningar för att ge en gedigen utbildning som är en god förberedelse för fortsatt forskning och för andra verksamhetsfält.

- ha en benämning som för doktorer i det nya ämnet fungerar väl när de söker sig vidare i forskningen eller i arbetslivet i övrigt.

- ha potential att bli en gemensam angelägenhet för tillräckligt många av de forskningsaktiva medarbetarna inom de områdena som kommer att samsas vid Institutionen för utbildning, kultur och medier; preliminärt rör det sig om de fyra områdena Barns och ungas förutsättningar och villkor, Internationaliseringsfrågor, Kommunikation, estetik och medier samt Utbildnings- och kultursociologi.

- tills vidare fungera som enda forskarutbildningsämne vid institutionen. Efter hand kan ytterligare ämne(n) tillkomma men för närvarande räcker inte resurserna till.

- ha tillräckligt nära koppling till det slags grundutbildning som utvecklas vid institutionen; dock utan att någon fullständig matchning eftersträvas, eftersom forskarutbildningen med nödvändighet måste vara mer specialiserad än institutionens grundutbildning.

- fungera tillsammans med (dvs. möjliggöra samverkan utan onödig överlappning) i första hand de övriga forskarutbildningsämnena vid det kommande Pedagogikum, dvs. Didaktik och Pedagogik (vartill eventuellt kan fogas Psykologi), i andra hand övriga ämnen vid universitetet

- stödja och dra fördel av grundutbildningen inom Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens ansvarsområde, både kurser inom lärarutbildningen och kurser som erbjuds andra studenter.

- ha något rejält att tillföra forskningen vid Uppsala universitet i allmänhet och den utbildningsvetenskapliga forskningen i synnerhet, liksom lärarutbildningarna; för att kunna göra sig gällande vid vårt forskningstäta och i ovanligt hög grad disciplinbaserade universitet bör ämnet vara rotat i forskningstraditioner och helst inte definieras av sådant som administrativa gränsdragningar mellan olika stadier i utbildningsväsendet eller att föremålen för forskningen är människor av viss ålder.

- vara knutet till forskningsmiljöer med goda utsikter att göra sig gällande nationellt och internationellt.

- ha en benämning som är begriplig i Sverige och utomlands; även i översättning till andra språk bör benämningen tydligt säga ut i vad slags forskningsmiljöer och i vilka forskningstraditioner ämnet är förankrat.

FÖRSLAG: UTBILDNINGSSOCIOLOGI SOM FORSKARUTBILDNINGSÄMNE

Forskarutbildningsämnet Utbildningssociologi har förutsättningar att fylla de nämnda behoven. Ämnet är väl etablerat och benämningen är begriplig i Sverige och i översättning till andra språk. Det är tillräckligt brett för att fungera sammanhållande och bli en angelägenhet för tillräckligt många av lärarna och forskarna vid Institutionen för utbildning, kultur och medier. Det är samtidigt så pass specifikt att det skulle komplettera utan att alltför mycket kollidera med kärnverksamheterna vid Pedagogikums övriga institutioner eller andra ämnen vid universitetet. Det har uppenbar relevans för lärarutbildningarna, och kan dessutom tänkas attrahera blivande administratörer, utredare, journalister och många fler yrkesgrupper.

Men allt hänger givetvis på vilket innehåll man ger åt ämnet. De lärare och forskare som kommer att samlas i Pedagogikum kommer att täcka ett brett spektrum av forskningstraditioner och metoder, från mikrosociologi, klassrumsetnografi och samtalsanalys till mer makroorienterade studier av förändringar i utbildningssystemet och storskaliga statistiska analyser av rekrytering och liknande. Allt sådant kan sammanföras under rubriken utbildningssociologi.

Det kan kanske tjäna som vägledning att fråga sig vilka ämnen som hade varit tänkbara för de doktorander som finansierats eller för närvarande finansieras av Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden och dess föregångare. Bland dem som inte haft didaktisk inriktning torde de flestas avhandlingsarbeten ha kunnat rubriceras utbildningssociologi. Att utbildningssociologi skulle kunna bli ett tillräckligt brett forskarutbildningsämne illustreras även av att doktoranderna vid Nationella forskarskolan i utbildningshistoria, nu antagna i pedagogik, historia och idéhistoria, har inriktningar som mycket väl skulle kunna etiketteras utbildningssociologi.

Vad gäller den särskilda behörigheten som skall krävas för att antas till forskarutbildningen i utbildningssociologi torde det klokaste vara att redan från början helt enkelt slå fast att minst 60 p i utbildningssociologi utgör den särskilda behörigheten. Då hålls alla möjligheter öppna för att dels skapa rutiner för hur kurser inom lärarutbildningen och annan grundutbildning i olika ämnen kan tillgodoräknas som poäng i utbildningssociologi, alternativt räknas som ”motsvarande kunskaper”, dels utveckla särskilda kurser i utbildningssociologi. Hur sådant skall organiseras i framtiden kommer att klarna bl.a. bl.a i samband med det förestående arbetet med att utforma framtida magisterprogram inom det utbildningsvetenskapliga området.

BEMÖTANDE AV NÅGRA INVÄNDNINGAR

Idén att inrätta utbildningssociologi som forskarutbildningsämne har (liksom alla andra förslag) mött invändningar, mest artikulerade i remissvaren på det förslag som Styrgruppen för Pedagogikum lämnade 17 juni 2005. Jag skall här beröra de tre viktigaste invändningarna.

I. Barn och unga i skymundan?

I några av remissvaren framförs farhågan för att forskningen om barn och ungdom hamnar i skymundan om den inte får ett alldeles eget ämne. Det beror på hur man ser på saken. För egen del tror jag att forskningen om barn och unga vinner på att ingå i större sammanhang. Ett forskarutbildningsämne som avgränsas till att behandla barn och unga skulle tvinga bort somlig

verksamhet som behövs vid en institution för utbildning, kultur och medier, och det skulle bli svårt att rekrytera forskningsaktiva medarbetare som i många fall skulle tvingas till allianser med andra institutioner för att skapa sig plattformar och placera sina doktorander. I viss utsträckning kommer förstås så att ske under alla omständigheter. Vi får tänka oss att didaktik, pedagogik och psykologi blir tillgängliga forskarutbildningsämnen för Pedagogikums doktorander, oavsett institutionstillhörighet, liksom förstås en mängd andra ämnen vid universitetet i övrigt. Men att låta orden barn och ungdom ingå i benämningen på forskarutbildningsämnet skulle onödigtvis blockera institutionens utvecklingsmöjligheter, inte bara på forskarutbildningsnivån utan även på grundutbildningsnivån.

II. Efterledet -sociologi

Remissvaren från Sociologiska institutionen och Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden är kritiska mot att efterledet ”sociologi” tas i bruk för det nya ämnet: ”Sociologi ses i förslaget inte som ett ämne, en disciplin, utan som ett suffix att fritt förfoga över. Man avser således att vid en nyskapad institution kallad Institutionen för kulturstudier (inom Pedagogikum och utbildningsvetenskaplig fakultet) inrätta två nya grund- och forskarutbildningsämnen varav det ena skulle vara utbildningssociologi. Någon diskussion om hur ett sådant ämne skulle förhålla sig till moderämnet finns inte. Skulle den som genomgått grundutbildning i sociologi vara behörig att antas till forskarutbildning vid den nya institutionen, och vice versa? Man tycks över huvud inte tänkt på att man här avser inrätta ett ämne som redan är etablerat. Sociologi är en disciplin, och som sagts, inte ett suffix att fritt förfoga över.”

Citatet är hämtat ur remissvaret från Sociologiska institutionen, daterat 2005-08-26. Enligt min mening kan inte Sociologiska institutionen göra anspråk på ensamrätt till efterledet sociologi. Forskarutbildningsämnet religionssociologi existerar faktiskt redan i Uppsala, vid teologiska fakulteten. De svenska orden sociolog och sociologi är inte entydigt knutna till examensämnet sociologi. ”Sociolog” är till skillnad från t.ex. psykolog ingen examenstitel. Det svenska sociologförbundet rekryterar även medlemmar som inte har ämnet sociologi i sin examen. Beträffande bindestreckssociologier vid universitetet finns sedan 1965 en avdelning för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala, och sedan 1978 en professur i Litteraturvetenskap, särskilt litteratursociologi därstädes. Sedan 1972 finns i Lund en professur i rättssociologi och sedan 1979 en särskild rättssociologisk institution. Religionssociologi är redan nämnt; professurer i religionssociologi finns sedan 1977 vid teologiska fakulteten i Lund och sedan 1978 vid teologiska fakulteten i Uppsala. Visst är sociologi en disciplin i betydelsen att den inrymmer sina egna forskningsobjekt och ett knippe någorlunda sammanhöriga forskningstraditioner, men gränserna mellan denna disciplin och andra följer inte de administrativt definierade skiljelinjerna mellan universitetsinstitutioner och mellan fakulteter.

Delar av verksamheten som forskningsgruppen SIV (Studier i vardagsliv) planerar i samverkan med Institutionen för utbildning, kultur och medier, och som vuxit fram vid Tema K vid Linköpings universitetet och vid Pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet, går under benämningar som mikrosociologi och utbildningssociologi. Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC) som torde få sin hemvist vid den blivande Institutionen för utbildning, kultur och medier har haft sitt nuvarande namn sedan 1992 och huvuddelen av dess verksamhet brukar i Sverige och utomlands etiketteras som utbildningssociologi, vilket inte alls hindrat att många av medarbetarna liksom åtskilliga utländska samarbetspartners haft andra ämnen än sociologi i sin examen. Så används benämningen de facto. Med Sociologiska institutionens sätt att resonera skulle inte det Pierre Bourdieu åstadkommit kunna kallas utbildningssociologi.

Utomlands är sociology of education, sociologie de l’éducation, Bildungssoziologie och så vidare fullt begripliga och väl etablerade benämningar och på många håll specialiteter som kan förekomma

på andra ställen än vid sociologiska institutioner. Reaktionen från Sociologiska institutionen och Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden är nog inte enbart ett utryck för protektionism utan tycks bottna i ett missförstånd beträffande den pågående omvandlingen av lärarutbildningen vid universitetet. Efter 1 januari 2007 existerar inte längre någon institution för lärarutbildning, vilket innebär att det för de nya institutionerna vid Pedagogikum inte räcker med att uppvisa något slags allmän lärarutbildarkompetens. De måste odla specialiteter vilka tillsammans med de specialiteter som finns vid andra institutioner runtom på universitetet kan utnyttjas i lärarprogrammen liksom i kurser för andra studenter och i forskningen.

I Sociologiska institutionens remissvar frågas ”Skulle den som genomgått grundutbildning i sociologi vara behörig att antas till forskarutbildning vid den nya institutionen, och vice versa?” Den frågan måste självfallet ytterst besvaras av de för antagningen ansvariga fakultetsnämnderna, vilka i sin tur kan delegera hanteringen av frågor om tillgodoräknande etc till berörd institution. För närvarande har Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden beslutat att minst 60 poäng grundutbildningskurser i något av ämnena sociologi, socialpsykologi, sociologi med inriktning mot arbetsliv, organisation och personal eller sociologi med inriktning mot social omsorg skall gälla som särskild behörighet för antagning till forskarutbildningen i sociologi. Om utbildningssociologi skall läggas till listan eller ej avgörs av Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden. Även om utbildningssociologi inte hamnar på listan kan en grundutbildning vid Institutionen för utbildning, kultur och medier i särskilda fall tänkas ge ”i huvudsak motsvarande kunskaper” och därmed särskild behörighet att antas till forskarutbildningen i sociologi. Allt sådant avgörs av Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden/Sociologiska institutionen. Omvänt ansvarar Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden för forskarutbildningen i utbildningssociologi och beslutar därmed bl.a. om den särskilda behörigheten.

När detta är sagt bör tilläggas, att ökad samverkan med Sociologiska institutionen är önskvärd och välkommen.

III. Risken för att ämnet utformas för snävt

Även i remissvaret från Pedagogiska institutionen, daterat 2005-08-17, förekommer det nyss nämnda missförståndet. Där sägs att den nya institutionen skall rymma ”den typ av utbildningsvetenskap som primärt är intressant för den blivande läraren”, vilket tyder på att man fortfarande tänker i termer av en institution för lärarutbildning och inte uppfattat att Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden kommer att dela ut utbildnings- och forskningsuppdragen till institutioner med olika specialiteter.

I Pedagogiska institutionens remissvar framförs vidare misstanken att förslaget om utbildningssociologi skulle motiveras av ett ”privat” intresse hos undertecknad. Själv tycker jag inte att saken är så värst privat. När nu Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden i snart tio år, sedan Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociolog (SEC) 1997 flyttades till Uppsala universitet, stött uppbyggnaden av en sådan forskningsinriktning vid Institutionen för lärarutbildning, så förefaller det rimligt att denna bas skall utnyttjas när nu Institutionen för lärarutbildning läggs ned, forskningen vid Institutionen för utbildning, kultur och medier byggs upp och ett nytt forskarutbildningsämne tillkommer. Men reaktionen från Pedagogiska institutionen illustrerar ett reellt problem, nämligen att utbildningssociologi kan komma att uppfattas snävt, som identiskt med det slags forskning, i hög grad inspirerade av franska traditioner grundlagda av Pierre Bourdieu, Jean-Paul Benzécri med flera, som blivit en specialitet för den nämnda forskningsgruppen. Här kan jag bara deklarera att jag själv och mina medarbetare med förväntan ser fram mot att utbildningssociologi vid den nya institutionen kommer att ges en mycket vidare innebörd än vi förmått åstadkomma på egen hand. Framtiden ser ljus ut för en institution där det å ena sidan finns samverkan med livaktig forskning av ”mikrosociologisk” karaktär, interaktionsstudier, klassrumsetnografi, samtalsanalys, etnometodologi, studier av barn i yngre åldrar och av barngrupper, och så vidare, och goda kontakter

med det anglosaxiska forskarsamhället inom dessa områden, å andra sidan vår forskningsgrupp, mer systemorienterad, med mer samarbete med franska kolleger och med större intresse för gymnasier och högre utbildning, det vill säga för lite äldre elever och studenter och deras lärare.

Om ingen kommer på någon bättre idé, tycker jag att Utbildningssociologi duger som benämning på det forskarutbildningsämne som skall utvecklas vid Institutionen för utbildning, kultur och medier. I Pedagogikum kommer då att inrymmas fyra institutioner med olika forskningsmässiga tyngdpunkter ― grovt sagt didaktik, utbildningspolitik, utbildningssociologi respektive psykologi ― som kompletterar varandra och som sammantagna blir en bra bas för utbildningsvetenskapens fortsatta utveckling i Uppsala.